

Піменова Анастасія Юріївна,

старший викладач кафедри національного та міжнародного права

(Одеський національний морський університет, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2715-394X>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ СТОРОНИ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Статтю присвячено дослідженню процесуальних гарантій сторони захисту в кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень в Україні. Проаналізовано системні порушення права на захист, рівності сторін, застосування запобіжних заходів, провокації злочину та провадження in absentia крізь призму КПК України, ст. 6 ЄКПЛ та практики ЄСПЛ. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Наголошується, що ефективна боротьба з корупцією та дотримання прав людини є взаємодоповнюючими умовами легітимності судочинства.

Ключові слова: процесуальні гарантії, сторона захисту, корупційні правопорушення, стандарти ЄСПЛ, право на захист.

Постановка проблеми. Корупція є одним із найбільш суспільно небезпечних явищ, що підривають основи конституційного ладу, дискредитують державні інституції та деформують правосвідомість громадян. Протидія корупції є одним із ключових пріоритетів державної політики України, особливо в умовах євроінтеграційного курсу та виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами. Разом із тим посилення репресивного потенціалу держави у сфері антикорупційної боротьби неминуче актуалізує питання забезпечення процесуальних прав осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за відповідні правопорушення. Ефективна протидія корупційним правопорушенням не може здійснюватися в обхід фундаментальних гарантій справедливого судочинства. Саме тут виникає концептуальне протиріччя сучасної кримінальної юстиції: суспільний запит на жорстке покарання корупціонерів нерідко вступає в конфлікт із правом кожної особи на справедливий і неупереджений суд.

Із запровадженням в Україні системи спеціалізованих антикорупційних органів – Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС) – кримінальні провадження щодо корупційних правопорушень набули якісно нових процесуальних особливостей. Спеціалізована інституційна архітектура, специфічні процесуальні режими (спеціальне досудове розслідування in absentia, обмежений доступ до матеріалів, широке застосування негласних слідчих (розшукових) дій) значно ускладнюють реалізацію стороною захисту своїх процесуальних прав.

Аналіз практики ВАКС та ЄСПЛ свідчить про системний характер окремих порушень процесуальних гарантій у зазначених провадженнях. Тому дослідження процесуальних гарантій сторони захисту в контексті корупційних проваджень є актуальним як з теоретичного, так і з практичного погляду, особливо в умовах євроінтеграційного курсу України та виконання рекомендацій GRECO (Групи держав Ради Європи проти корупції).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки питанням окремих процесуальних гарантій сторони захисту в загальних кримінальних провадженнях та специфіці корупційних проваджень без акценту на правах захисту присвятили свої роботи О. В. Калінніков [1], Р. І. Логін [2], С. С. Охріменко [3], Н. З. Рогатинська, Ю. В. Цибульська [4], М. М. Щирук [5]. Науковці досліджують або окремі процесуальні гарантії захисту в загальному провадженні [3; 4; 5], або специфіку корупційних проваджень без акценту на правах захисту [2], або одну зі спеціальних процесуальних форм [1]. У колективній монографії «Становлення антикорупційної юстиції в Україні» (2024) здійснено фундаментальне дослідження інституційної архітектури антикорупційної юстиції – НАБУ, САП, ВАКС; охоплено питання підслідності, підсудності, практики ВАКС за перші роки існування, реформування антикорупційного законодавства [6]. Монографія акцентована переважно на позиції сторони обвинувачення та функціонуванні антикорупційних органів, а процесуальні гарантії сторони захисту, проблеми забезпечення рівності сторін і конкретні порушення прав підозрюваного / обвинуваченого залишаються поза основним предметом дослідження. Отже, специфіка процесуальних гарантій захисту саме у провадженнях антикорупційної спрямованості залишається недостатньо дослідженою в українській правовій науці, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є комплексне дослідження системи процесуальних гарантій сторони захисту в кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень, виявлення типових порушень прав підозрюваного й обвинуваченого, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства і правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Процесуальні гарантії є однією з фундаментальних категорій кримінально-процесуальної науки. У широкому розумінні вони охоплюють сукупність правових засобів, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, це система правових норм,

механізмів та інститутів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення кримінального провадження та захист прав його учасників.

Конституція України у статтях 55, 59, 62, 63 закріплює базові гарантії права на захист: презумпцію невинуватості, право на правову допомогу, заборону примушення до самовикриття, право не свідчити проти себе [7]. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) 2012 року конкретизує ці положення у статтях 20 (забезпечення права на захист), 42 (права підозрюваного, обвинуваченого), 46–48 (участь захисника), 93 (збирання доказів стороною захисту) [8].

На міжнародному рівні процесуальні гарантії сторони захисту закріплено у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) [9], яка гарантує право на справедливий суд, рівність сторін, право бути поінформованим про пред'явлені обвинувачення, достатній час і можливості для підготовки захисту, право допитувати свідків обвинувачення. Стаття 5 ЄКПЛ захищає право на свободу й особисту недоторканість, регулюючи законність застосування запобіжних заходів. Ці норми є частиною національного законодавства України відповідно до статті 9 Конституції.

У контексті корупційних проваджень особливо значимими є гарантії Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173), що вимагають ефективного розслідування з дотриманням верховенства права [10]; Конвенції ООН проти корупції (UNCAC), стаття 30 якої зобов'язує держави забезпечувати належні правові процедури та справедливе судочинство навіть у провадженнях щодо серйозних корупційних правопорушень [11].

Системний аналіз названих джерел дає змогу виокремити такі ключові процесуальні гарантії сторони захисту в корупційних провадженнях: право на кваліфіковану правову допомогу; право на доступ до матеріалів провадження; право на оскарження процесуальних рішень; заборона провокації злочину; гарантії в разі застосування запобіжних заходів; захист від самовикриття; рівність сторін у доказуванні; розумні строки провадження.

Право на захисника є наріжним каменем системи процесуальних гарантії. М. М. Щирук наголошує, що участь захисника в кримінальному провадженні є не лише правом підозрюваного (обвинуваченого), а й процесуальним обов'язком держави – забезпечити реальну, а не формальну юридичну допомогу [5]. Особливого значення це набуває у корупційних провадженнях, де сторона обвинувачення має у своєму розпорядженні значний ресурс (спеціалізовані детективи, широкий арсенал НСРД, міжнародна правова допомога).

Практика ЄСПЛ у справах проти України послідовно фіксує порушення пункту 3(с) статті 6 ЄКПЛ через ненадання або несвоєчасне надання правової допомоги на початкових стадіях кримінального провадження. У справі «Яременко проти України» (заява № 32092/02) Суд констатував порушення права на захист унаслідок відсутності адвоката під час першого допиту та незабезпечення конфіденційного спілкування із захисником [12]. Ці стандарти повною мірою поширюються на корупційні провадження.

Практична проблема полягає у тому, що у справах НАБУ / САП нерідко виникають ситуації, коли обвинувачений – публічна посадова особа – після пред'явлення підозри опиняється перед необхідністю обрати захисника в умовах інформаційного тиску та публічного резонансу. Водночас деякі адвокати відмовляються від ведення «антикорупційних» справ з огляду на репутаційні ризики.

С. О. Іваницький звертає увагу на особливості реалізації права на захист в умовах збройного конфлікту та воєнного стану [13], коли доступ адвоката до клієнта може бути додатково обмежений. У контексті корупційних проваджень, що здійснюються паралельно з бойовими діями (справи щодо оборонного сектору, відкатів при держзакупівлях ЗСУ), ця проблема набуває особливої актуальності.

Принцип рівності сторін є одним із ключових компонентів права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 ЄКПЛ. ЄСПЛ у справі «Матієк проти Польщі» (заява № 38184/03) сформулював: ця рівність вимагає, щоб кожна сторона мала розумну можливість представляти свою позицію в умовах, що не ставлять її у явно не вигідне становище порівняно з опонентом [14].

У корупційних провадженнях доступ захисту до матеріалів справи системно обмежується. По-перше, матеріали НСРД (прослуховування, відеоспостереження, контроль за вчиненням злочину) нерідко засекречуються навіть після закінчення досудового розслідування, що унеможлиблює їх аналіз стороною захисту. По-друге, відповідно до частини 2 статті 290 КПК, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний відкрити всі матеріали після закінчення досудового розслідування, проте на практиці окремі докази відкриваються лише безпосередньо перед судовим розглядом або вже під час нього. Н. З. Рогатинська та Ю. В. Цибульська у своєму дослідженні констатують, що недотримання засад кримінального провадження (у тому числі принципу змагальності та рівності сторін) є достатньою підставою для визнання доказів недопустимими [4, с. 150].

Окремою проблемою є обмеження права захисника на збирання доказів. Відповідно до статті 93 КПК, адвокат може збирати докази шляхом витребування документів, опитування осіб, залучення спеціалістів. Однак на практиці державні органи нерідко ігнорують адвокатські запити або надають відповіді з необґрунтованими посиланнями на таємницю.

Одним із найбільш гострих питань у сфері корупційних проваджень є проблема провокації злочину під час проведення оперативних заходів та НСРД. КК України встановлює кримінальну відповідальність за провокацію підкупу – дії службової особи з підбурення особи до надання або отримання неправомірної вигоди з метою подальшого її викриття [15, ст. 370]. Проте межа між законним «контролем за вчиненням злочину» (стаття 271 КПК) та незаконною провокацією залишається предметом постійних процесуальних дискусій.

ЄСПЛ виробив чіткі критерії розмежування у справі «Раманаускас проти Литви» (заява № 74420/01): провокація має місце, якщо правоохоронні органи не обмежуються розслідуванням злочинної діяльності, яка вже здійснюється, а самі провокують вчинення злочину, якого без їхнього втручання не було б [16]. У справі «Тейксейра де Кастро проти Португалії» (заява № 25829/94) Суд констатував порушення статті 6 ЄКПЛ, оскільки підозрюваний не мав попередньої схильності до вчинення злочину, а агенти поліції фактично спровокували його [17].

В українській практиці ця проблема є надзвичайно актуальною. Захисники у справах щодо корупційних правопорушень систематично заявляють клопотання про закриття провадження або виправдання підзахисного у зв'язку з провокацією. В огляді судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо провокації злочину зазначається, що «у випадку, коли підсудний заявляє про підбурювання його до вчинення злочину, національний суд повинен ретельно перевірити матеріали кримінальної справи, оскільки

з метою забезпечення права на справедливий судовий розгляд справи в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції всі докази, отримані внаслідок підбурювання з боку поліції, мають визнаватися недопустимими» [18]. Водночас в огляді судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справах про корупційні правопорушення за 2025 рік зауважено: «Про провокацію злочину може йтися тоді, коли правоохоронні органи штучно створили ситуацію з метою спонукати особу до вчинення злочину. Однак якщо правоохоронні органи лише долучилися до фіксації і розслідування на певному етапі розвитку подій, зокрема після подання особою заяви про вчинення злочину, то це свідчить про їх пасивну роль, яка проявилася лише у належній фіксації вчинюваного кримінального правопорушення. В контексті практики ЄСПЛ сам по собі факт передачі незаконної матеріальної винагороди з відома та під контролем правоохоронних органів не свідчить про провокацію вчинення злочину, а направлений на документування злочинної діяльності» [19, с. 61].

Ключовою проблемою є і допустимість доказів, отриманих під час НСРД. Відповідно до статті 252 КПК, результати НСРД можуть бути використані як докази лише за умови дотримання порядку їх проведення й отримання відповідних дозволів слідчого судді. Практика ВАКС та Верховного Суду свідчить про чисельні випадки визнання таких доказів недопустимими через відсутність або неналежне оформлення ухвали слідчого судді, перевищення меж дозволеного спостереження, порушення строків зберігання та знищення матеріалів НСРД, ненадання стороні захисту повного доступу до оригіналів записів.

Застосування запобіжних заходів – і передусім тримання під вартою – є однією з найбільш болючих проблем у контексті дотримання прав особи в корупційних провадженнях. Стаття 5 ЄКПЛ гарантує право на свободу та чітко обмежує підстави для позбавлення волі [9]. Практика ЄСПЛ у справах проти України послідовно фіксує порушення цієї норми: надмірно тривале досудове тримання під вартою, недостатнє обґрунтування рішень про його продовження, ігнорування альтернативних запобіжних заходів. У корупційних провадженнях ця проблема набуває особливого виміру. По-перше, слідчі судді ВАКС під час розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу нерідко некритично сприймають аргументи сторони обвинувачення про «ризик впливу на свідків» або «ризик переховування», не вимагаючи конкретних доказів. По-друге, застосовуються надмірні розміри застави, що фактично позбавляють підозрюваних права на свободу не через процесуальну необхідність, а через неспроможність сплатити. У справі «Слоєв проти України» (заява № 17283/02) ЄСПЛ констатував: саме по собі тяжке обвинувачення не є достатнім обґрунтуванням тривалого тримання під вартою [20].

Особливим викликом є практика «послідовних» запобіжних заходів у корупційних справах: після закінчення максимального строку тримання під вартою підозрюваному пред'являється нова підозра або доповнюється чинна, і строк відраховується заново. ЄСПЛ кваліфікує таку практику як обхід конвенційних гарантій. У справі «Харченко проти України» (заява № 40107/02) Суд встановив порушення статті 5 ЄКПЛ саме через відсутність достатнього обґрунтування тривалого досудового тримання [21].

Запровадження в Україні інституту спеціального досудового розслідування і спеціального судового провадження у відсутність обвинуваченого (in absentia) стало відповіддю на масове переховування за кордоном

осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких корупційних правопорушень. Однак цей інструментарій суттєво обмежує процесуальні можливості сторони захисту.

О. В. Калінніков у своєму дослідженні наголошує на серйозних проблемах, що виникають під час реалізації гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування: особа позбавлена можливості особисто брати участь у процесуальних діях, допитувати свідків, заявляти клопотання тощо [1]. Захисник, призначений судом або обраний особою, нерідко позбавлений можливості встановити зв'язок із підзахисним, що перетворює його участь на суто формальну.

ЄСПЛ у справі «Колоцца проти Італії» (заява № 9024/80) сформулював: право особи бути присутньою на власному судовому розгляді є фундаментальним елементом права на справедливий суд [22]. Подальша практика уточнила: заочне провадження може відповідати статті 6 ЄКПЛ лише за умови належного повідомлення особи та можливості оскаржити вирок після встановлення контакту з нею.

На підставі аналізу практики ЄСПЛ та наукових досліджень можна систематизувати найбільш поширені порушення процесуальних гарантій сторони захисту в кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень за такими категоріями:

- по-перше, порушення права на захисника: ненадання захисника на початковому етапі провадження, обмеження конфіденційного спілкування адвоката із клієнтом, відмова в допуску обраного підозрюваним захисника, формальна (а не реальна) участь призначеного захисника в заочних провадженнях;

- по-друге, порушення принципу рівності сторін у доказуванні: ненадання або несвоєчасне надання матеріалів провадження, засекречення результатів НСРД після закінчення слідства, ігнорування або безпідставне відхилення клопотань захисту про збирання доказів, обмеження можливості залучення спеціалістів і експертів стороною захисту;

- по-третє, порушення права на свободу: надмірне застосування тримання під вартою без належного обґрунтування, ігнорування альтернативних запобіжних заходів, встановлення недоступних сум застави, необґрунтоване продовження строків утримання під вартою;

- по-четверте, порушення заборони провокації: здійснення оперативних заходів без дотримання критеріїв «пасивного розслідування», відсутність попередніх даних про злочинну діяльність до початку контролю за вчиненням злочину, ненадання судам матеріалів перевірки доводів про провокацію;

- по-п'яте, процесуальні порушення під час отримання доказів: проведення НСРД без належної ухвали слідчого судді або з виходом за її межі, допуск до доказової бази матеріалів, отриманих агентурним шляхом без дотримання процедурних вимог, використання показань свідків, яким не надавалася можливість бути допитаними захистом;

- по-шосте, порушення розумних строків: надмірна тривалість досудового розслідування у справах НАБУ, що в ряді випадків перевищує конституційно допустимі межі, бездіяльність органів розслідування за одночасного продовження обмежувальних заходів щодо підозрюваного.

Аналіз виявлених порушень дає змогу сформулювати комплекс заходів законодавчого, інституційного та правозастосовного характеру, спрямованих на зміцнення процесуальних гарантій сторони захисту в корупційних провадженнях.

У сфері законодавчого регулювання вбачаються такі пріоритетні напрями. Першим є уточнення критеріїв розмежування «пасивного розслідування» та провокації:

доцільно законодавчо закріпити у статті 271 КПК критерії допустимості контролю за вчиненням злочину, корелятивні стандартам ЄСПЛ, з вимогою попередньої наявності обґрунтованих підозр у злочинній діяльності. Другим є обмеження підстав для засекречення матеріалів НСРД після закінчення досудового розслідування: запровадження чіткої норми про розсекречення матеріалів НСРД після завершення досудового розслідування й обов'язкове надання їх захисту в повному обсязі. Третім є вдосконалення інституту спеціального провадження *in absentia*: запровадження обов'язкового попереднього судового контролю за законністю оголошення особи в міжнародний розшук; розширення прав захисника в заочному провадженні.

У сфері вдосконалення запобіжних заходів рекомендується: законодавчо встановити чіткий перелік конкретних обставин, що підтверджують ризики, зазначені у статті 177 КПК; запровадити обов'язкову аргументацію відхилення альтернативних запобіжних заходів; встановити верхню межу застави у відсотковому відношенні до задекларованого майна обвинуваченого (а не в абсолютних цифрах), що зробить цей захід реально доступним.

В інституційному вимірі актуальним є запровадження незалежного моніторингу дотримання прав людини в корупційних провадженнях. Доцільно покласти на омбудсмена або незалежний наглядовий орган (у форматі спостерігачів) функцію системного аналізу практики застосування запобіжних заходів та доступу до матеріалів НСРД у справах щодо корупційних правопорушень. Крім того, для підвищення ефективності адвокатури в корупційних справах необхідно розвивати спеціалізацію у сфері антикорупційних проваджень, забезпечити адвокатам безперешкодний доступ до матеріалів справ та їхніх підзахисних.

Важливим кроком є також узгодження судової практики зі стандартами ЄСПЛ шляхом систематичного вивчення рішень Суду, проведення відповідних навчань для суддів та прокурорів, а також запровадження практики посилань на прецеденти ЄСПЛ у судових рішеннях ВАКС (що поки що є радше винятком, аніж правилом).

Висновки. Проведений аналіз дає змогу дійти таких висновків. По-перше, процесуальні гарантії сторони захисту в кримінальних провадженнях щодо корупційних правопорушень мають ґрунтуватися на загальних

стандартах справедливого судочинства, закріплених у статті 6 ЄКПЛ, та не можуть бути обмежені навіть із метою підвищення ефективності боротьби з корупцією. Суспільний інтерес у викорінненні корупції не може виправдати системне нехтування правами особи.

По-друге, в Україні виявлено ряд системних проблем у реалізації процесуальних гарантій захисту в корупційних справах: обмежений доступ до матеріалів НСРД; провокація під час проведення оперативних заходів; надмірне застосування тримання під вартою; звуження прав захисту в разі заочного провадження. Ці проблеми мають інституційний характер і не можуть бути вирішені лише на рівні правозастосовної практики – необхідне цілеспрямоване законодавче втручання.

По-третє, вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу: законодавчого уточнення критеріїв провокації та умов засекречення доказів; реформування системи запобіжних заходів; розширення прав захисту в заочних провадженнях; посилення незалежного контролю за дотриманням прав людини у справах щодо корупційних правопорушень. Ці заходи органічно вписуються у євроінтеграційний курс України та є необхідною умовою виконання рекомендацій GRECO та Венеціанської комісії.

По-четверте, у довгостроковій перспективі ефективна боротьба з корупцією та належне забезпечення прав особи не лише не суперечать одне одному, а й взаємно доповнюються: лише провадження, що відповідає стандартам справедливого суду, здатне забезпечити стійкий та легітимний результат – вирок, що не буде скасований через процесуальні порушення.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в поглибленому аналізі судової практики Вищого антикорупційного суду, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини щодо забезпечення процесуальних гарантій сторони захисту в кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення. Особливу увагу доцільно приділити оцінці ефективності процесуальних механізмів захисту в умовах цифровізації кримінального судочинства, а також виробленню практичних рекомендацій щодо гармонізації національного кримінального процесуального законодавства зі стандартами ЄСПЛ та європейськими антикорупційними вимогами.

Список використаних джерел

1. Калінніков О. В. Гарантії прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування (*in absentia*) за КПК України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. Том 25, № 2. С. 128–137. <https://doi.org/10.33270/01201152.128>.
2. Логін Р. І. Процесуальний порядок затримання уповноваженою службовою особою під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень. *Форум права*. 2024. № 1. С. 140–151. <http://doi.org/10.5281/zenodo.12591846>.
3. Охріменко С. С. Реалізація права на захист у кримінальному процесі. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2 (80). С. 115–119. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.20>.
4. Рогатинська Н. З., Цибульська Ю. В. Недотримання засад кримінального провадження як підстава визнання доказів недопустимими. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 146–151. <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.22>.
5. Щирук М. М. Функції адвоката в кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 3–4. С. 167–180. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.3-4/167-183>.
6. Становлення антикорупційної юстиції в Україні: монографія під заг. ред. Кравчука О. О., Мойсак С. М. Київ: КІП імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/69930>.
7. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
10. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
12. Яременко проти України (Yaremenko v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 12.06.2008. Заява № 32092/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-125996%22%7D>.
13. Іваницький С. О. Українська адвокатура в умовах війни: національний та зарубіжний контекст. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 74–89. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/74-89>.
14. Tadeusz Matyjek v. Poland, заява № 38184/03, рішення ЄСПЛ від 30.05.2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-75941%22%7D>.
15. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
16. Раманаускас проти Литви (Ramanauskas v. Lithuania) : рішення Європейського суду з прав людини від 05.02.2008. Заява № 74420/01. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-126069%22%7D>.
17. Teixeira de Castro v. Portugal, заява № 25829/94, рішення ЄСПЛ від 09.06.1998. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%22001-58193%22%7D>.
18. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо провокації злочину (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2018–2025 роки (2026). Упоряд. Антонюк Н. О. Київ, 2026. 65 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/info_anons_daidigest_oglyad/1982590/.
19. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справах про корупційні правопорушення за 2025 рік (2026). Упоряд. Антонюк Н. О. Київ. 94 с. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2045942/>.
20. Слоєв проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 06.11.2008. Заява № 17283/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-125998%22%7D>
21. Харченко проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 10.02.2011. Заява № 40107/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-204145%22%7D>.
22. Colozza v. Italy, заява № 9024/80, рішення ЄСПЛ від 12.02.1985. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%22001-57462%22%7D>.
23. Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia, заява № 9043/05, рішення ЄСПЛ від 29.04.2014 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-142672%22%7D>.

References

1. Kalinnikov, O. V. (2020). Harantii prav pidozriuvanoho pid chas spetsialnogo dosudovoho rozsliduvannia (in absentia) za KPK Ukrainy [Safeguards for rights of suspect during special pre-trial investigation (in absentia) under the Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, 25(2), 35–42. <https://doi.org/10.33270/01201152.128> [in Ukrainian].
2. Lohin, R. I. (2024). Protsesualnyi poriadok zatrymanna upovnovazhenoiu sluzhbovuiu osoboio pid chas dosudovoho rozsliduvannia koruptsiinykh kryminalnykh pravoporushen [Procedural procedure for detention by an authorized official person during the preudical investigation of corruption criminal offenses]. *Forum Prava*, 78(1), 140–151. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12591846> [in Ukrainian].
3. Okhrimenko, S. S. (2023). Realizatsiia prava na zakhyst u kryminalnomu protsesi [Implementation of the right to defense in criminal proceedings]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo*, 80(2), 115–119. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.20> [in Ukrainian].
4. Rohatynska, N. Z., & Tsybulska, Yu. V. (2022). Nedotrymanna zasad kryminalnogo provadzhennia yak pidstava vyznannia dokaziv nedopustymymy [Failure to establish the principles of criminal proceedings as grounds for declaring evidence inadmissible]. *Nove ukrainske parvo*, 1, 146–151. <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.22> [in Ukrainian].
5. Shchyruk, M. M. (2021). Funktsii advokata v kryminalnomu protsesi [Functions of the defender in the criminal process]. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva*, 3–4, 167–180. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.3-4/167-183> [in Ukrainian].
6. Kravchuk, O. O., & Moisak, S. M. (Eds.). (2024). Stanovlennia antykoruptsiinoi yustyttsii v Ukraini [Establishment of Anti-Corruption Justice in Ukraine]. KPI imeni Ihoria Sikorskoho; Vyshchy antykoruptsiinyi sud. Retrieved from <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/69930> [in Ukrainian].
7. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine No. 254k/96-VR of June 28, 1996]. (1996). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#-Text> [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r. № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine No. 4651-VI of April 13, 2012]. (2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
9. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 r. (ratyfikovana Zakonom Ukrainy vid 17 lypnia 1997 r. № 475/97-VR) [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 (ratified by the Law of Ukraine No. 475/97-VR of July 17, 1997)]. (1950). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
10. Kryminalna konventsiiia pro borotbu z koruptsiieiu (ETS 173) vid 27 sichnia 1999 r. [Criminal Law Convention on Corruption (ETS 173) of January 27, 1999]. (1999). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [in Ukrainian].
11. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii vid 31 zhovtnia 2003 r. [United Nations Convention against Corruption of October 31, 2003]. (2003). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
12. Yaremenko proty Ukrainy (Yaremenko v. Ukraine): Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 12 chervnia 2008 r. [Yaremenko v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights of June 12, 2008]. (2008). Application No. 32092/02. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-125996%22%7D> [in Ukrainian].
13. Ivanytskyi, S. O. (2022). Ukrainska advokatura v umovakh viiny: natsionalnyi ta zarubizhnyi kontekst [Ukrainian advocacy in war condition: National and foreign context]. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva*, 3–4, 74–89. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/74-89> [in Ukrainian].
14. Tadeusz Matyjek v. Poland, Application No. 38184/03, European Court of Human Rights (2006, May 30). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-75941%22%7D> [in English].

15. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001, No. 2341-III]. (2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian]
16. Ramanauskas v. Lithuania: Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 5 liutoho 2008 r., zaiava № 74420/01 [Ramanauskas v. Lithuania: Judgment of the European Court of Human Rights of February 5, 2008, Application No. 74420/01]. (2008). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126069%22%5D%7D> [in English]
17. Teixeira de Castro v. Portugal: Zaiava № 25829/94, rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 9 chervnia 1998 r. [Teixeira de Castro v. Portugal: Application No. 25829/94, Judgment of the European Court of Human Rights of June 9, 1998]. (1998). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58193%22%5D%7D> [in English]
18. Antoniuk, N. O. (Ed.). (2026). Ohliad sudovoi praktyky Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu shchodo provokatsii zlochynu (aktualna praktyka): Rishennia, vneseni do YeDRSR, za 2018–2025 roky [Review of the case law of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court regarding crime provocation (current practice): Decisions entered in the Unified State Register of Court Decisions for 2018–2025]. Kyiv. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/info_anons_daigest_oglyad/1982590/ [in Ukrainian]
19. Antoniuk, N. O. (Ed.). (2026). Ohliad sudovoi praktyky Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu u spravakh pro koruptsiini pravoporushennia za 2025 rik [Review of the case law of the Criminal Cassation Court within the Supreme Court in cases concerning corruption offenses for 2025]. Kyiv. Retrieved from <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/2045942/> [in Ukrainian]
20. Yeloiev v. Ukraine: Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 6 lystopada 2008 r., zaiava № 17283/02 [Yeloiev v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights of November 6, 2008, Application No. 17283/02]. (2008). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-125998%22%5D%7D> [in English]
21. Kharchenko v. Ukraine: Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 10 liutoho 2011 r., zaiava № 40107/02 [Kharchenko v. Ukraine: Judgment of the European Court of Human Rights of February 10, 2011, Application No. 40107/02]. (2011). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-204145%22%5D%7D> [in English]
22. Colozza v. Italy: Zaiava № 9024/80, rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 12 liutoho 1985 r. [Colozza v. Italy: Application No. 9024/80, Judgment of the European Court of Human Rights of February 12, 1985]. (1985). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57462%22%5D%7D> [in English]
23. Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia: Zaiava № 9043/05, rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 29 kvitnia 2014 r. [Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia: Application No. 9043/05, Judgment of the European Court of Human Rights of April 29, 2014]. (2014). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-142672%22%5D%7D> [in English].

Pimenova Anastasiia,

Senior Lecturer at the Department of National and International Law

(Odesa National Maritime University, Odesa)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2715-394X>

PROCEDURAL GUARANTEES OF THE DEFENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS CONCERNING CORRUPTION OFFENCES

This academic article is devoted to a comprehensive study of topical issues concerning the protection of the procedural rights and guarantees of the defence in criminal proceedings relating to corruption offences in Ukraine. It addresses one of the most pressing issues in contemporary jurisprudence: the conflict between society's demand for a tough fight against corruption and the need to uphold fundamental standards of fair trial. The relevance of the topic is underpinned by the state's European integration course and the need to implement the recommendations of international partners, in particular GRECO.

Emphasis is placed on the fact that strengthening the state's repressive capacity must not come at the expense of disregarding human rights. The theoretical basis of the article is grounded in the Constitution of Ukraine, the Code of Criminal Procedure and international instruments, in particular Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which guarantees the right to a fair trial.

The article focuses primarily on analysing systemic violations of procedural guarantees, highlighting the following areas: the right to defence and access to legal aid; the principle of equality of the parties and access to case materials; the issue of incitement to commit a crime; pre-trial measures; and proceedings in absentia.

Proposals have been put forward to improve the legislation. In particular, it is proposed to: clarify in law the criteria for a 'passive investigation' in Article 271 of the Code of Criminal Procedure; to introduce mandatory declassification of materials from the National Security and Defence Council following the conclusion of the pre-trial investigation; to set an upper limit on the amount of bail as a percentage of a person's assets; to strengthen independent monitoring of human rights compliance in the activities of anti-corruption bodies by involving the Ombudsman.

The conclusions summarise that the effectiveness of the fight against corruption and the protection of human rights are mutually reinforcing elements. Only a verdict handed down in compliance with all procedural safeguards can be considered legitimate and capable of withstanding challenges in international courts.

Key words: procedural safeguards, defence, corruption offences, ECHR standards, right to defence.

Дата першого надходження статті до видання: 24.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026